

ЛЮДСЬКА ПРАЦЯ – КАТЕГОРІЯ ВІЧНА (Передмова)

*«Праця рук вивела людину на її
сучасну позицію в природі...
Цей духовний світ побудований
на досвіді й матеріальних здобутках
рук, що працюють».*
Тадеуш Вацлав Новацький

XX століття подарувало світові багатьох видатних педагогів. Серед них – Тадеуш Вацлав Новацький, який увійшов в історію світової педагогічної думки як основоположник педагогіки праці.

В Україні професор Тадеуш Вацлав Новацький уже віддавна і добре знаний, і визнаний, і пошанований. Корені цього – давні і глибокі. Ще в 70-х роках минулого століття в Науково-дослідному інституті педагогіки Міністерства народної освіти Української РСР було створено відділ професійно-технічної освіти. Завдання його діяльності полягало в дослідженні проблем поєднання загальної середньої і професійної освіти. В ті роки відділ налагодив тісну співпрацю з Відділенням професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук СРСР, яке очолював доктор педагогічних наук, професор, академік Сергій Якович Батишев, а також зі Всесоюзним науково-дослідним інститутом професійно-технічної освіти в Ленінграді. Було окреслено напрями наукової співпраці з Інститутами професійної освіти тодішніх соціалістичних країн.

У 70-х роках Професор обґрунтував теорію робітничих кваліфікацій, здійснив класифікацію професій, виокремив систему навчальних професій, розробив методик формування трудових дій. Значну увагу приділяв дослідженню теоретичних засад виробничого навчання, опрацюванню методики професійного навчання, його організаційних форм. Ці та інші напрацювання Тадеуша Новацького систематизовано в

третьому виданні його книги «Podstawy dydaktyki zawodowej» (PWN, WARSZAWA, 1977). У 1979 році в Москві у видавництві «Высшая школа» 15-тисячним накладом була перевидана ця монографічна праця вченого, присвячена проблемам дидактики професійної освіти.

Виняткову наукову активність Професора підтверджує його щоденний цілеспрямований науковий пошук, результати якого втілюються в монографіях, підручниках, збірниках наукових праць. Назвемо тут книги Тадеуша Вацлава Новацького, які видано лише за останні п'ять років.

1999 р. вийшла у світ унікальна наукова праця «W poszukiwaniu podstaw pedagogiki. Zygmunt Mystakowski (1890-1971)». Praca Zbiorowa pod redakcją naukową Tadeusza W. Nowackiego /Instytut Badań Edukacyjnych oraz Studio Wydawnicze FAMILIA. – Warszawa, 1999. – 342 s. – У пошуках основ педагогіки. Зигмунт Мислаковський (1890 – 1971).

Талановитий учень присвятив цю книгу своєму Вчителю Зигмунту Мислаковському, під керівництвом якого він написав магістерську працю з філософії, а потім працював на очолюваній ним кафедрі.

З великим пошануванням до імені свого Вчителя, з любов'ю до нього і щирою вдячністю Тадеуш Новацький впорядковує його спадщину, вишукує афоризми в його працях (про людину, про учня, про вчителя, учня і школу, про суспільство, про суспільство, науку і культуру). Він здійснює науковий аналіз науково-педагогічної спадщини Зигмунта Мислаковського, століття від дня народження якого виповнилося б 1990 року.

«W każdym człowieku jest element wielkości i z każdego człowieka można go wyzwolić» («У кожній людині є часточка величчя і в кожній людині її можна виявити») – такий афоризм обрав Тадеуш Вацлав Новацький за епіграф до книги, присвяченої своєму Вчителю. На нашу думку, ця книга – високий морально-етичний взірць для науковців різного віку, які мали своїх вчителів по життю і, на жаль, не все зробили для вшанування пам'яті про них.

Тадеуш Вацлав Новацький – людина широкої ерудиції. Його знання із світової історії, історії своєї Вітчизни, з теорії

мистецтва, соціології вражають. Не так давно разом з відомим вченим у галузі андрагогіки професором Л. Туросом він відвідав Музей харцерства у Варшаві. Професор Л. Турос із захопленням розповідав, як цей поважний відвідувач музею – колишній харцер, активний учасник молодіжного руху в Польщі, а нині всесвітньо відомий вчений Тадеуш Новацький розповідав про кожний експонат музею, як коментував підписи під експонатами, як характеризував роль харцерства у формуванні громадян – патріотів Польщі. Співробітники Музею харцерства дуже довго не відпускали пана Професора, просили розповісти ще про інші події й факти, записували кожне слово й наполегливо запрошували ще і ще приходити до музею.

Під час наукової конференції з проблем педагогіки праці в умовах ринкової економіки, що відбулася в травні 2003 р. в Цехоцінку, Тадеуш Новацький розповідав, що його доля тісно пов'язана з Україною. Під час Другої світової війни, як воїн Війська польського він пішки пройшов від Харкова до Кисва. Добре пам'ятає зруйновані міста і села, зруйнований Хрещатик. І сьогодні Професор радіє, що Україна перебуває на новому історичному етапі свого розвитку, що вона виборює свою справжню незалежність.

У листопаді 2004 р. до АПН України надійшов хвилюючий лист Тадеуша Вацлава Новацького. У кожному слові, в кожному рядку – щире вболівання за долю українського народу, за тих мужніх людей, які стояли на майдані Незалежності в Києві та на багатьох інших майданах у різних регіонах України, виборюючи право на вільний і демократичний вибір свого майбутнього.

Цей лист громадянина Республіки Польща, великої людини нашого часу і видатного вченого, не можна читати без хвилювання. Ми відразу ж зателефонували до Варшави і попросили у Професора дозволу опублікувати його лист у газеті «Освіта України». Цей унікальний документ 3 грудня 2004 р. опублікувала «Освіта України»:

«Академіку-секретарю відділення педагогіки і психології ПТО

З великою увагою спостерігаємо і читаємо вісті про той історичний процес, який відбувається у Києві, де гордий український народ шукає своєї власної дороги до повної свободи і

самостійного визначення своєї долі. Я гордий з того, що маю там друзів, які також беруть участь у цьому історичному процесі, що має велике значення не тільки для України, а й для Польщі і долі Європи, яка об'єднується. Думаю, що в ці дні коли приймаються великі рішення і відбувається великий рух Народу, навіть справи наукової співпраці стають скромними порівняно з справді з історичними подіями. Хай живе вільна та незалежна Україна!»

2000 року у Варшаві видано «Nowy Słownik Pedagogiki Pracy» («Новий словник педагогіки праці»), автори якого Тадеуш В. Новацький, Казимира Корабійовська-Новацька, Барбара Бараняк. Поряд з цим вчений продовжує роботу над поняттєво-термінологічним апаратом педагогіки праці, завершує підготовку до друку рукописів інших науково-педагогічних праць.

Спілкуючись з цими прекрасними книгами, бо це справді живе спілкування, відчуваєш не тільки душу автора, а й тепло сердець і рук їхніх творців. Тут поєдналися і мудре слово, і об'єктивні наукові оцінки, і високий професіоналізм, відданість педагогічній праці, й філософське бачення довколишнього світу та естетична культура вченого. Цікаві фотографії різних часів, спогади колег та учнів, поетичні рядки, афоризми, репродукції картин відтворюють постаті відомих польських педагогів у багатьох вимірах.

2004 року у Києві у видавництві «АртЕк» вийшло в світ енциклопедичне видання «Профтехосвіта України: ХХ століття». У розділі «Персоналії» на с. 697 вміщено статтю, присвячену видатному польському вченому Тадеушу Вацлаву Новацькому. І це – не випадково. Адже нова галузь педагогічного знання – Педагогіка праці – результат багатолітньої творчої діяльності видатного вченого, ім'я і спадщина якого увійшли в історію ХХ і ХХІ століть.

2004-й рік – нові наукові здобутки: видано «Podstawy dydaktyki pracy» («Основи дидактики праці») у співавторстві з Уршулею Єрушкою. Цю книгу випустило видавництво вищої педагогічної школи ТWP у Варшаві. Монографія з дидактики праці – інноваційна. В ній враховано результати попередніх досліджень вченого й нові потреби ринку праці. «Leksykon

pedagogikę pracy» Тадеуша Новацького, виданий того ж року видавництвом Інституту технології експлуатації в Радомі, охоплює 1900 понять, з них понад тисяча нових, зміст яких тісно пов'язаний з існуванням вільного ринку, гармонізацією права і норм з нормами Європейського Союзу, а також із змінами в технологіях і техніці.

«Вірю в необмежені творчі сили людини. Вірю також, що людство зможе зорганізуватись так, щоб не тільки уникнути небезпек, а й знайти дієву формулу життя на землі, якої шукали пророки давніх релігій, утопісти періоду Ренесансу і Просвітництва й сучасні мрійники. Це буде континент Правди для працівників науки, континент Прекрасного для артистів і континент Кохання для всіх людей».

Педагогіка праці, творцями якої як галузі наукового знання і субдисципліни педагогіки є видатні польські педагоги Тадеуш Вацлав Новацький, Зигмунт Вятровський і Станіслав Качор, на нашу думку, є науковим феноменом ХХ століття. Її зародження, утвердження і розвиток становлять значний інтерес для наукознавства.

Професор переконливо стверджує: лише через працю людина пізнає світ, правдивість і ефективність існування якого підтверджується лише результатами й досягненнями людської діяльності. У наш час актуальним залишається дослідження будови Всесвіту з позицій втручання людини своєю діяльністю у фізичні процеси, що відбуваються на Місяці й Марсі.

У своїй унікальній монографії «Zawodoznawstwo» вчений простежує історію виникнення праці людини, її розвитку на різних історичних етапах, зародження професій, їх розширення, трансформацію й інтегрування з урахуванням соціально-економічних потреб.¹ Широку палітру понять, пов'язаних з працею людини, педагогікою праці як субдисципліною педагогіки професор Т. Nowacki викладає в «Лексиконі педагогіки праці».² На нашу думку, це унікальне науково-довідкове видання дозволяє побачити історичні коріння цієї проблеми й простежити шляхи збагачення поняттєво-термінологічного апарату педагогіки праці.

¹ T.W. Nowacki. Zawodoznawstwo. PTE, Radom. 2001, wydanie II, s. 300.

² T.W. Nowacki. Leksykon pedagogiki pracy. Radom-Warszawa. 2004.

Як бачимо, цьому визначенню Нестора польської педагогіки притаманні системність і міждисциплінарність. Вчений наголошує на важливості спрямування аналізу через призму системи «людина – праця». На першому місці для нього – аналіз розвитку особистості, зв'язок процесів виховання, формування характеру, зв'язок людини і середовища. На нашу думку, цінною є рекомендація Т. В. Новацького щодо звернення до понять, що характеризують ставлення людини до праці, зокрема її мотивацію до праці, формування вмінь розв'язувати завдання, пов'язані з працею, професійним розвитком людини, професієзнавством, а також з біофізичними і моральними кваліфікаціями, конкретними професійними кваліфікаціями, професійними характеристиками. Вчений підкреслює, що назва педагогіка праці є узагальнюючою, інтегрованою. Вона поєднує в собі такі напрями як промислова педагогіка, педагогіка закладу праці, господарська педагогіка, сільськогосподарська педагогіка.

Для подальшого розвитку в Україні професійної освіти, її модернізації в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів важливе значення має вивчення зарубіжного досвіду підготовки виробничого персоналу, аналіз праць учених інших держав та результатів наукових досліджень в цій галузі.

Професор Тадеуш Вацлав Новацький заснував «Бібліотеку професійного навчання». За його редакцією в цій серії було видано 130 книжок.

Кожному теоретичному положенню, обґрунтованому вченим, кожній видавничій позиції, задуманій ним і реалізованій завдяки його активній участі, можна було б присвятити спеціальні ціннісні аналізи. Підкреслимо, що це стосується і теорії професійних кваліфікацій, положення якої є актуальними в умовах ринкової економіки.

До вагомих здобутків Професора доцільно віднести:

- плідне керівництво Інститутом професійного навчання, а також Загальнопольським семінаром Педагогіки Праці;
- діяльність, спрямована на підготовку молодих наукових кадрів;
- наукове редагування журналу «Pedagogika Pracy» («Педагогіка праці») та інших загальнопольських періодичних видань;

- розвиток широких наукових контактів на загальнопольському та зарубіжному рівнях.

Аналіз творчого доробку Професора дає підстави для висновку: Тадеуш Вацлав Новацький – видатний педагог ХХ – початку ХХІ століття. Він є основоположником нової наукової дисципліни – Педагогіки Праці й водночас творцем Наукової школи, яка цілеспрямовано займалася розвитком цієї наукової галузі.

«Праця рук вивела людину на її сучасну позицію в природі... Цей духовний світ побудований на досвіді і матеріальних здобутках рук, що працюють». Ці слова належать видатному польському вченому професору Тадеушу Новацькому – засновнику педагогіки праці як педагогічної субдисципліни. У цьому році йому виповнюється 97 років. Книга «Рука, що творить» була видана у 2005 році у Варшаві й перевидана українською мовою у 2007 році у Львові видавництвом «Літопис».

Професор Новацький доводить: рука, що творить – основа цивілізаційного розвитку. Вона впливає на розумовий, інтелектуальний розвиток людини, її життєвий потенціал.

У 2008 році побачила світ ще одна книга Тадеуша В. Новацького «Праця людська. Аналіз поняття», видана Інститутом технології експлуатації – державним дослідницьким Інститутом у Радомі. В цій праці висвітлено глибокі історико-філософські роздуми вченого світового рівня. Вражають енциклопедизм її змісту, виважена, логічно обґрунтована й мудра структура.

Наука про працю має глибокий соціально-економічний фундамент на основі якого здійснюється інтегрування знань з економіки, техніки, психології, педагогіки, соціології, філософії та медицини. Професор нетрадиційно аналізує вплив праці на середовище, взаємозв'язок, процесів людської праці в середовищі.

На нашу думку, видання цієї праці українською мовою в авторитетному в Україні та за її межами видавництві «Літопис», яке очолює Михайло Комарницький – талановитий організатор видавничої справи в незалежній Україні має важливе міждержавне і науково-педагогічне значення. Адже, філософсько-педагогічні ідеї Нестора польської педагогіки,

якому у 2010 році виповнюється 97 років, є актуальними не лише на початку ХХІ століття, а й на далеку перспективу третього тисячоліття.

Переконана, що філософсько-педагогічні ідеї, викладені в цій книзі на основі міждисциплінарного підходу, можуть творчо використовуватися для продовження й започаткування нових досліджень з професійної педагогіки, психології і соціології праці, а також для оновлення змісту підготовки педагогів для сучасної професійної школи – викладачів загальноосвітніх і спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання. Це унікальне видання буде корисним для викладачів і студентів вищих навчальних закладів різного профілю, державних чиновників, управлінців, народних депутатів Рад усіх рівнів, від яких залежить вирішення актуальних питань ринку праці, створення в Українській державі цивілізованих умов для людської праці, розвитку особистості людини в праці на всіх етапах її життєдіяльності, підготовки до праці молоді й неперервного професійного вдосконалення фахівців.

Від Академії педагогічних наук України, Відділення професійної освіти і освіти дорослих висловлюю сердечну вдячність Нестору польської педагогіки професорові Тадеушу Вацлаву Новацькому за любов до України й згоду на перевидання в нашій державі цієї корисної праці. Дякуємо також видавництву Інституту Технології Експлуатації – державному дослідницькому Інституту (заступнику директора – доктору габілітованому, професорові Генріку Беднарчику) за дозвіл на переклад цієї книги з польської мови на українську та її видання у Львівському «Літописі». Це сприятиме тому, що польська «Бібліотека педагогіки праці» житиме в Україні й сприятиме подальшому розвитку творчої співпраці науковців наших держав.

Нелля Ничкало – академік-секретар
*Відділення професійної освіти
і освіти дорослих АПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України*